

የዕድር የሃይማኖት መቻቻል መልካች በበቆጂ ከተማ

ፍሬህይወት ባዩ (ፒ ኤች ዲ)

አገጽ ስርዓት ጽሁፍ

ዕድር በኢትዮጵያ ውስጥ በአብዛኛው ህዝብ ዘንድ ለተመሳሳይ አላማ በየጊዜው የሚቋቋም ታዋቂ ባህላዊ ተቋም ሲሆን በኦሮሚያ ክልል አርሲ ዞን በበቆጂ ከተማ ነዋሪዎች ዘንድ ከ1941 ዓ.ም ጀምሮ የሚታወቅ ተቋም ነው። በርእሱ የተጠቀሰው የጥናቱ ዋና አላማ በበቆጂ ከተማ አስተዳደር የተቋቋሙ ዕድሮችን ምንነት በመግለጽ የተለያዩ ሃይማኖት ተከታይ የሆኑ ዕድርተኞች ተቻችለው የአንድ ዕድር አባል በመሆን የሚኖሩበትን ዘዴ ከፎክሎር ጥናት አኳያ ተተገትኖ የቀረበ ነው። በበቆጂ ከተማ አስተዳደር የሚኖሩ የክርስትና እና የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች የመሰረቷቸው ዕድሮች ምንነት እና የመቻቻል ፎክሎር መግለጫ ገጽታቸው፣ ምንድን ናቸው? የተለያዩ ሃይማኖቶች ያሏቸው አብረው የሚኖሩ ህዝቦች በሃይማኖት ልዩነቶች ምክንያት ወደ ግጭት እንዳይገቡ የመከላከል አቅም፣ ግጭት ከተነሳም በባህላዊ መንገድ መፍትሔ የመስጠት እድል ስላላቸው መጠናታቸው ጠቀሜታ አለው። መረጃዎቹ በመስክ በመገኘት በምልከታ፣ በቃለ-መጠይቅ፣ በቡድን ውይይት እና በሰነድ ምርመራ ዘዴዎች የተሰበሰቡ ናቸው። በጥናቱ የተገኙ መረጃዎች እንደሚያሳዩት የክርስትናና የእስልምና ሃይማኖቶች ተከታይ ማህበረሰቦች ዕድሮችን በጋራ ይመሠርታሉ። አንድ ዕድር ሲመሠረት የሚቀራረቡ ሰዎች በፈቃደኝነት ተሰባስበው በተወሰነ ጊዜ በመገናኘት ገንዘብ በማዋጣት የሚመሰርቱት ተቋም ነው። የሁሉም ዕድሮች ዋና አላማ አባሉ፣ የቅርብ ዘመዶች፣ ቤተሰቡ ወይም እራሱ በሞት ሲለይ በተለያዩ መልኩ ሀዘንተኛውን ለመርዳት ነው። ሁሉም ዕድሮች በጽሁፍ የሰፈረ መተዳደሪያ ደንብ አላቸው። የዕድሮቹ አደረጃጀት በአንድ ሰፈር የሚኖሩ የመሰረቱት፣ የሰፈር ዕድር ሲባል ይህም የወንዶችና የሴቶች(ወይም የሴቶች ባልትና) ተብሎ ይለያያል። በበቆጂ ከተማ ከ1982 ዓ.ም በኋላ የዕድር ክፍፍል የአድራሻ አባል በሚከተለው ሃይማኖት ምክንያት ልዩነት አምጥቷል። ልዩነቱም የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮች በአብዛኛቹ ዕድሮች አባል መሆን አለመቻል ነው። በዕድርተኞች መካከል የሚከሰቱ እሴቶች ደግሞ መቻቻል ከሚያካትታቸው ባሕርያት ጥቂቶቹ ናቸው። ተቻችለው የሚኖሩ የተለያዩ ሃይማኖት ተከታይ እድርተኞች እንዳሉት ሁሉ አለመቻቻልን የሚገልጹ ድርጊቶችም እንዳሉ ይጠቁማል።

1. መግቢያ

ከግጭቶች መካከል አንዱ ተቀራርቦው በሚኖሩ ህዝቦች መካከል ልዩነትን ብቻ በማገላት ትስስራቸው እንዲላላ ብሎም ወደ ግጭት እንዲያመሩ ማድረግ ነው። ጥናቱ ትኩረት ያደረገው በኦሮሚያ ክልል በአርሲ ዞን በበቆጂ ከተማ አስተዳደር በሚገኙ ዕድሮች ላይ ነው። አርሲ ዞን

¹ይህ ጥናት መነሻው የዚህ ጥናት አቅራቢ ለፎክሎር የፒ. ኤች. ዲ. ማሟያ በአርሲ ዞን፣ በሌሎች ቢልቢሎ ወረዳ፣ የክርስቲያን እና የመስሊም ማህበረሰቦች መቻቻል ባሕርያትና መግለጫዎች ጥናት፡- ከፎክሎር ዕይታ አንጻር በሚል ርእስ በ2009 ዓ.ም አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ከቀረበ ጥናት ከአንዱ ምእራፍ ተወስዷል። በተጨማሪም ለዚህ ጽሁፍ የጥናቱን ቦታ ከአርሲ ዞን በአንዱ ከተማ (በቆጂ) ላይ ብቻ በማድረግ ተጨማሪ መረጃ ቀድሞ መረጃ ከሰጡ መረጃ አቀባዮች በመጠየቅና በመጨመር በዚህ ቅርጽ የቀረበ ነው።

በአሮሚያ ክልላዊ መንግሥት ሥር ከሚገኙ አስራ ስምንት ዞኖች አንዱ ነው። ከ1998 ዓ.ም ጀምሮ አርሲ ዞንና ምእራብ አርሲ በሚል ለሁለት ተከፍሏል። የምእራብ አርሲ ዋና ከተማ ሻሸመኔ ሲሆን የአርሲ ደግሞ አሰላ ነው። የአርሲ አስተዳደራዊ መዋቅሩ በ24 የከተማ አስተዳደርና በ497 የገጠር ቀበሌዎች የተከፈለ ነው። አዋሳኞቹም በምስራቅ ሀረርጌ፣ በሰሜን ምስራቅ ሸዋ፣ በደቡብ ባሌ ዞን፣ በምእራብ ደግሞ ምእራብ አርሲ ይገኛሉ።

ዚህ ጥናት ትኩረት የሆነው የበቆጂ ከተማ አስተዳደር ከዋና ከተማው አሰላ54 ኪ.ሎ ሜትር፤ ከአዲስ አበባ በስተ-ደቡብ በ 232 ኪ.ሎ ሜትር ርቀት ላይ ይገኛል። የከተማው ነዋሪዎች የኢትዮጵያ አርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን (ከዚህ በኋላ የኢ.አ.ተ.ቤ)፣ የእስልምና እና የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮች ናቸው።

“በቆጂ ከተማ የተቆረቆረችው በ1929 ዓ.ም አካባቢ ነው። ከተማ እንድትሆን ምክንያት የሆናት የኢጣልያን ወረራ ነው (1999: 2)። ይህ ማለት ግን ከዚያ በፊት በቆጂና ዙሪያዋ ጠፍ መሬት ነበር ለማለት አያስደፍርም። ምክንያቱም ከከተማዋ ከ5 እስከ 14 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የሚገኙ መንደሮች ከከተማዋ ምሥረታ በፊት ነበሩ። ለምሳሌ ከከተማዋ ሰባት ኪ.ሎ ሜትር ርቀት ላይ “ሌሙ ቡርቁቱ” የተባለ የገጠር ቀበሌ በ1903 ዓ.ም ተቆርቋል ነበር። ለዚህ ማስረጃ የሚሆነው ሌሙ ማርያም ቤተ-ክርስቲያን ከ1902 ዓ.ም በፊት መኖሩ ነው። በግምት ከከተማዋ 8 ኪ.ሎ ሜትር ርቀት ላይ ደግሞ “በዲ ሚካኤል” የተባለው ቤተ-ክርስቲያን የተሰራው በ1915 ዓ.ም ነበር(ፍሬህይወት 2000: 10)።

የበቆጂ ከተማ ነዋሪዎች የተለያዩ ማህበራዊ መስተጋብሮች አሏቸው። ማህበራዊ መስተጋብሮቹ በኑሮ ውስጥ አንዱ ወደ ሌላው በተለያዩ ምክንያቶች በመሄድ እና የግል ችግሮችን በጋራ ለመፍታት ከመነጨ ፍላጎት የመጡ ናቸው። ከማህበረሰቡ የጋራ መስተጋብር ማሳያ አንዱ ዕድር ነው። እድርተኞች ሃይማኖት ድንበር ሆኖ ሳያግዳቸው በሰላምና በወዳጅነት ማህበረሰቡ አብሮ በመኖር በገሀዱ ዓለም የፈጠራቸውን የመቻቻል እሴቶች ናቸው።

የዚህ ጥናት የምርምር ጥያቄዎች፣ በበቆጂ ከተማ አስተዳደር የሚኖሩ የክርስትና እና የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች የመሰረቷቸው ዕድሮች ምንነት እና የመቻቻል ፎክሎር መገለጫ ገጽታቸው፣ ምንድን ናቸው? የሚል ነው።

የጥናቱ ዓላማም፣ በበቆጂ ከተማ አስተዳደር በክርስትና እና በእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች መካከል በረዥም ጊዜ መስተጋብር የተፈጠረውንና የዳበረውን ዕድር ምንነትና የመቻቻል መገለጫነቱን ማሳየትና መተርጎም ነው።

የጥናቱ ጠቀሜታ፣ የተለያዩ ባህላዊ ወይም ትውፊታዊ እሴቶችን በተለይም ማህበረሰቡ ችግሮችን በግለሰብ ደረጃ ሳይሆን በጋራ ለመፍታት አስቦ ቀድሞ ለዘመናት የዘለቀ ተቋም ማጥናት የተለያዩ ጠቀሜታዎች አሉት። በተለይም እንደ ዕድር ያሉ ባህላዊ ተቋማት የተለያዩ ሃይማኖቶች ያሏቸው አብረው የሚኖሩ ህዝቦች በሃይማኖት ልዩነቶች ምክንያት ወደ ግጭት እንዳይገቡ የመከላከል

አቅም፣ ግጭት ከተነሳም በባህላዊ መንገድ መፍትሔ የመስጠት እድል አላቸው። በበቆጂ ከተማ አስተዳደር ያሉ ዕድሮች በመላው ሀገሪቱ ውስጥ በተመሳሳይ ይዘትና ቅርጽ አሉ። ስለዚህ ይህ ጥናት አንዱን አጥንቶ መልካሙን ለመውሰድ እና በሌላም ቦታ ያሉትን ለማጥናት ጥቅም ላይ ለማዋል ያግዛል። በግለሰቦች፣ በማህበረሰቦች መካከል ያለን የሃይማኖት ልዩነት ወደ ጎን ብሎ አንድነትን የፈጠረበትን የመቻቻ እሴት ማጥናት ጠቃሚ ባህላዊ እሴቶች ለማሳየት ጠቀሜታ ይኖረዋል።

2. የቲዮሪና የሥነዘዴ ማዕቀፍ

በቅድሚያ መቻቻ ምን ማለት ነው? የሚለውን ቃል መመልከት ያስፈልጋል። መቻቻን በፅንሰ ሀሳብ ደረጃ እንዲህ ነው ብሎ ለመተንተን ከመሻት ይልቅ በሁለት ቡድኖች ወይም ግለሰቦች መካከል ባለ አወንታዊ ወይም አሉታዊ ግንኙነት በመመሥረት በሚከናወኑ ተግባሮቶች ላይ በሚደረግ የፎክሎር መረጃ መተንተን መግለፅና መገንዘብ ይበልጥ ምንነቱን የሚያስረዳ ይሆናል። መቻቻ ከእሳቤ አልፎ በዘወትራዊ ህይወት ውስጥ በገቢር የሚገለፅ ድርጊት ነው (Newman 1978)። ለምሳሌ የተለያዩ ሃይማኖት በሚከተሉ ማህበራዊ ቡድኖች መካከል ባለ የግንኙነት ባህርያት ላይ አተኩሮ የሚፈጠር ሊሆን ይችላል። የመቻቻ ግንዛቤና ባሕርያት በተቃራኒ ባለመቻቻና በመቻቻ ገጽታዎች አንዱ ስለሌላው ያለውን ሀሳብ አስተያየትና አመለካከት ማለትም በአውዳዊ ብያኔዎች ለማነፃፀርና ለመገንዘብ ይቻላል።

መቻቻ ግለሰቦች ወይም ቡድኖች ባላቸው የሃይማኖት ልዩነት ብቻ የሚታይ ጽንሰ ሀሳብ ሳይሆን በግለሰቦች እና በቡድኖች መካከል ባሉ ሌሎች ልዩነቶች የሚታይ ሊሆን ይችላል። ምክንያቱም ከሃይማኖት ጋር የማይያያዙ ብዙ ዓይነት የመቻቻ የህይወት ገጽታዎች አሉ (Newman, 1978: 99)። ለዚህ ጥናት የተመረጡት የማህበረሰብ ክፍሎች ልዩነታቸው የሚከተሉት ሃይማኖት ይሆናል። መቻቻ የሚለው ጽንሰ ሀሳብም የሚቃኘው መቻቻ ተጠኝው ማህበረሰብ በሚመራበት የሃይማኖት ልዩነት ሳይታጠር ባለው መስተጋብር የተፈጠሩ ባህላዊ እሴቶች መካከል አንዱ በሆነው ዕድር ላይ ይሆናል።

በአጠቃላይ ይህ ጥናት የሃይማኖት መቻቻ ለሚለው ጽንሰ ሀሳብ ብያኔ መሠረቱ ለሌላው መጥፎ አመለካከትና ጥላቻ ሳይፈጥሩ፣ ተሳሰቦ፣ ተከባብሮ፣ ተስማምቶ መኖርን እንዲሁም አንዱ ለሌላው ያለውን በጎ አመለካከት ሁሉ ያካትታል። Newman እንደሚናገረው አንድ ሰው የራሱ ሃይማኖት “እውነት ነው! ትክክል ነው!” ብሎ እንደሚያምነው ሁሉ የሌላውም ሃይማኖት “ለአማኙ እውነት ነው! ትክክል ነው!” ብሎ በማመን መቀበልና በማክበር የመቻቻ ባሕርያት ናቸው (Newman 1978: 194)። ይህ ካልሆነና የሌላው ሃይማኖት መጥፎ፣ “የእኔ ሃይማኖት ብቻ ልክ ነው!” ከተባለ ከሌላው ሃይማኖት ተከታይ ጋር አለመቻቻን ይፈጥራል። ምክንያቱም “ልክ የሆነው የእኔ ስለሆነ፤ የእኔን ተቀበለኝ!” ወደሚለው አስተሳሰብ ያመራል።

የጥናቱ ዘዴ የአይነት ወይም የትርጉም ባህርይ ያለው ነው። ከመስክ የተሰበሰበው መረጃም የጥናቱ ዋና የሥነዘዴው ምንጭ ሊሆን ችሏል። መረጃው ከመስክ የተሰበሰበባቸው ዘዴዎችም ምልክታ፣ ቃለ-መጠይቅና የቡድን ውይይት ሲሆኑ አጠቃቀማቸውም በአውድ ውስጥ የተከናወነ ነው። ዘዴዎቹ ተደጋጋፊነት አላቸው። በመሆኑም ምልክታ የተደረገው ዕድርተኞችበተሰበሰቡበት አጋጣሚ ሲሆን በምልክታ ያልተገኘውን በቃለመጠይቅ እና በቃለመጠይቅ ያልተሟላውን በቡድን ውይይትና በሰነድ ፍተሻ አማካይነት አጥጋቢ መረጃ ለማሰባሰብ ተችሏል ማለት ነው። በቃለ-መጠይቅ የእድሮቹን ታሪካዊ ሂደት የተከሰቱ ለውጦችን ለናሙና የተወሰዱ ዕድሮችን አመሰራረት በተለይም የሃይማኖት መቻቻል በዕድርተኞች መካከል የሚታይባቸውን መልኮች በተመለከተ መረጃ የተገኘው በዚህ ዘዴ ነው። በቡድን ውይይት በተለይ ከ1982ዓ.ም በኋላ የዕድርተኛውን ሃይማኖት የሚመለከት ደንብ የወጣበትን ምክንያት ለማጣራት ከየእድሩ የተውጣጡ፣ በወቅቱ የነበሩ የዕድር መስራቾችና የእድሮቹ አስተዳዳሪ ሆነው የሰሩ ግለሰቦችን ባካተተ የቡድን ውይይት መረጃዎች ተሰብስበዋል። ከቤተ-መጻሕፍትና ከተለያዩ ቦታዎች የተገኙ የጽሁፍ መረጃዎች ከመስክ ለተገኙ መረጃዎች ማመሳከሪያ በመሆን አገልግለዋል።

እድርን በተመለከተ በተለያዩ መስኮች ቀደምት ጥናቶች ተከናውነዋል። አጥኚዎቹ ጥናቱን ሲያካሂዱ ዋና ትኩረታቸው የነበረው የእድር ታሪካዊ ዳራ²፣ ማህበራዊ ፋይዳው³ እንዲሁም ኢኮኖሚያዊ⁴ ጠቀሜታን በዋናነት አለማ አድርገው የተጠኑ ናቸው። የዚህ ጥናት ትኩረት በሆነው የጥናቱ ዞን በሆነው አሮሚያ ክልል አርሲ ዞን እንዲሁም በቆጂ ከተማ አስተዳደር ላይ ዕድርን አስመልክቶ የተጠና ጥናት የለም። ዕድር ለሃይማኖት መቻቻል መገለጫ ስለመሆኑ በጥናቱ አካባቢም ሆነ እንደ ሀገር ለዚህ ጥናት ተዛማጅ ጥናቶች በአዲስ አበባ ዩንቨርሲቲ ቤተ-መጻሕፍት እንዲሁም በድህረ ገጾች በተደረገ ንባብ የተጠና ጥናት አልተገኘም።

3. የበቆጂ ከተማ ዕድርተኞች የሃይማኖት መቻቻል መገለጫዎች

በበቆጂ ከተማ የሚገኙ ዕድርተኞች 'ዕድር' ወይም 'ሸንጎ' በሚል ሁለቱንም መጠሪያ በተለዋዋጭነት ይጠቀሙበታል እንጂ የትርጉም ልዩነት የለውም። በተለይ ሸንጎ የሚለው የተለመደ እና ለዚህ ጥናት መረጃ ሲሰጡ፣ እንዲሁም በጽሁፍ በሰፈሩ ደንቦች ላይ ከዕድር ይልቅ "ሸንጎ" የሚለውን ቃል ይጠቀማሉ። ዕድር አባላቱ በፈቃደኝነት የሚመሰርቱት፣ በመተሳሰብ የሚረዱት፣ የሚተጋዝቡት፣ የሚማሙት፣ አንዱ የሌላውን ችግር የሚከፈልበት እና ለቀጣዩ ትውልድ አውርሰው የሚያልፉት ማህበራዊ ተቋም ነው። ዕድርተኞች ዕድርን ከሀዘን ጋር አይይዘው ይገልጹታል።

“ዕድር ማለት ስምት ቀባሪዬ ስለሆነ ደግ ጎረቤቴ ነው፣ በችግር ቀን ከዘመድ ቀድሞ ደራሽ ነው።

² Alemayehu, Seifu 1968; Alula, Pankhurst (ed). 2003.
³ Thomas Leonard, 2013; Shiferaw Tesfaye, 2002.
⁴ Dejene, Aredo, 2010.

ብሞት ማን ይቀብረኛል ብዬ አላስብም። የከፈን ልብስ ገዝቶ አንቀባሮ የሚቀብር ዕድር አለኝ”⁵ ይላሉ። በተመሳሳይ፡-“ዕድር፣ ልጅ የሌለውን፣ ባለ ልጁንም፣ ሙስሊም ክርስቲያን ሳይል፣ ሁሉንም ዕድርተኛ በእኩል የሚቀብር ገመና ከታች ነው። ዕድር የሌለው ሰው አለሁ ሊል አይችልም”።⁶ በማለት ለሁሉም ሰው አለው ያሉትን ማህበራዊ ዋጋ በመረጃ ሰጭዋ ሀሳብ ውስጥ የምንመለከተው ነው።

ዕድር መግባት አለመግባት ማህበራዊና ስነልቦናዊ ጫና አለው። ዕድር በገባና ባልገባ ሰው የሚሰጠው አገልግሎት ይለያያል። ዕድር አለመግባት ለነገ አለመግባት፣ ኃላፊነትን አለመወጣት፣ ራስን ከማህበረሰቡ እንደማግለል ይቆጠራል። ይህን በሚመለከት ለምሳሌ አቶ ወንድሙ ገብረየስ”⁷ ገና ያልደረሰ ልጅ ካልሆነ በስተቀር ለአቅም አዳም ደርሶ ያላገባ ቢሆንም እንኳን ዕድር ይኖረዋል።” ሲሉ የዕድር አባላትን የእድሜ ገደብ ጠቁመዋል። በዕድሮች ዝርዝር ውስጥ ያሉትን አባላት የእድሜ ገደብ ስንመለከት ትንሹ 19 ሲሆን ከፍተኛው 94 ነው። ስለዚህ ከወጣት እስከ አዛውንት ባለው የእድሜ ክልል የዕድር አባላት ናቸው።

ከላይ ከተጠቀሱት ሀሳቦች እንደምንረዳው ዕድር በዕድርተኛው ዘንድ እንደ ቤተሰብ እዳ ተሸካሚ ሆኖ የሚታይ፣ አለኝታ ተደርጎ የሚታመንበት፣ ሁሉንም የሚያገለግል፣ አድልዎ የሌለበት፣ ከዚህም በላይ ጉርብትናን መሠረት ያደረገ፣ ወዘተ፣ አብሮነትን፣ መረዳዳትን፣ በአጠቃላይ፣ የመቻቻል ባሕርያትን የሚገልፅ ተግባራዊ ተቋም መሆኑን ነው። በተጨማሪም ሰዎች ለዕድር ያላቸውን ከፍተኛ ግምት ብቻ ሳይሆን የኅልውና ጉዳይ አድርገው የሚመለከቱት መሆኑንም የሚያረጋግጥ ነው። አንድ ሰው “ዕድር አለኝ” ሲል ከሚገኘው ቁሳዊ ድጋፍ በላይ “ጦሮ የሚቀብረኝ ልጅ አለኝ” የማለት ያህል በራሱ የስነልቦናዊ እርካታ የሚሰማው መሆኑንም ጨምሮ ያመለክታል። ይህንም ቁልፍ ከሆኑ መረጃ ሰጭዎች መካከል አቶ አህመተ⁸፡-“ዕድር የውዴታ ሳይሆን የግዴታ ነው። ምክንያቱም ሞት ለማንም የማይቀር ግን የማይለመድ ቀጠሮ የሌለው ዕዳ ነው። አንድ ሰው ሃይማኖቱን ለውጦ ካልተገለለ በስተቀር የኖረበትን ዕድር ትቶ መውጣት ቀርቶ አቅሙ እስከፈቀደለት ድረስ ከሶስት፣ ከአራት ዕድሮች ይገባል። ሞትን ያህል ዕዳ ተሸክሞ ያለ ዕድር ብንኖር ምን እንሆናለን?!” ሲሉ ገልፀውታል።

ቀደም ሲል ዕድሮች በቃል በሚተላለፉ ተግባራትና ደንቦች ነበሩዋቸው። በአሁኑ ጊዜ ግን ዓላማና ደንቦችን በፅሁፍ ማስፈር የተለመደ አሠራር እየሆነ ነው። የዕድሮቹ መተዳደሪያ ደንቦችና ዓላማዎች ተመሳሳይነት አላቸው። ቢሆንም በአደረጃጀት ወይም በአወቃቀርና በአባላት

⁵ መረጃ ሰጪ፣ ወ/ሮ አመቤት ከበደ፣ እድሜ 74፣ የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ፣ በንግድ ሥራ የሚተዳደሩ የእግዚአብሔር አብ ዕድር ዳኛ (ቃለ-መጠይቅ፣ በቆጂ፣ መጋቢት 14 2008)።
⁶ መረጃ ሰጭ፡- ወ/ሮ ኡር ጎዲሮ፣ እድሜ 68፣ የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ፣ (ቃለ መጠይቅ፣ ዳዋቡርሳ ቀበሌ፣ ጥር 21 2008)።
⁷ መረጃ ሰጭ፡- አቶ ወንድሙ ገብረየስ፣ እድሜ 74፣ የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ፣ ጡረተኛ፣ የሶስተኛ ምስራቃዊ ሸንጎ መስራች። ቃለ-መጠይቅ በበቆጂ ከተማ፣ ህዳር 7 ቀን፣ 2008።
⁸ መረጃ ሰጭ፡- አቶ አህመተ ዘማርያም፣ እድሜ 94፣ የባህል መድሀኒት አዋቂ፣ የኢ.አ.ተ. ቤ ሃይማኖት ተከታይ (ቃለ መጠይቅ፣ ጥር 15 2007)።

ብዛት አንዱ ከሌላው ይለያያሉ። ደንቦቹም ስለ ዕድርተኞች አባልነት መሥፈርቶች፣ የአባላት መብቶችና ግዴታዎች፣ ስለ ዕድር ዓይነቶች፣ ተግባርና አገልግሎት፣ ስለ እድር መሪዎች በዝርዝር የሚገልፁ ሆነው ይገኛሉ። ረዘም ያለ እድሜ ካስቆጠሩ ዕድሮች መካከል “አንደኛ”፣ “ሁለተኛ” እና “ምሥራቃዊ ሦስተኛ ሸንጎ” ተብለው የሚታወቁት ዕድሮች ናቸው። እነዚህ ዕድሮች ከ65 ዓመታት በላይ የአካባቢው ማኅበረሰብ ያለማቋረጥ ሲገለገልባቸው የኖሩ ማኅበራዊ ተቋማት ሲሆኑ ከእነዚህ ዕድሮች መካከል የመጀመሪያው ዕድር “አንደኛ ሸንጎ” - የበቆጂ ከተማ ከተቆረቆረች ከአሥራ አምስት ዓመት በሁዋላ በ1941 ዓ.ም ገደማ በእስልምና እና በክርስትና ሃይማኖት ተከታዮች ትብብር ተቋቋመ። ዕድሩ ከበቆጂ ከተማ መቆርቆር ጋር ተያይዞ የተመሠረተ ነው።⁹

ዕድር የሚተዋወቁ ሰዎች በፈቃደኝነት የሚመሠርቱት ባህላዊ-ማህበራዊ ተቋም በመሆኑ መሥራቾቹ ከመተዋወቅ አልፎ የጋራ ፍላጎት ያላቸው ናቸው። ፍላጎቱ የሚመጣው በመቀራረብና አንዱ ሌላውን በማክበር በመተሳሰብ አንዱ ሌላው መኖር እውቅና በመስጠት የሚጠነክር ነው። ለምሳሌ ጥናቱ ካተኮረባቸው ዕድሮች መካከል በ1958 ዓ.ም የተጀመረውና ከሀምሳ አመት በላይ ያስቆጠረው “ሶስተኛ ዕድር” ከጀማሪዎቹ አንዱ የሆነት አቶ ወንድሙ ገብረየስ¹⁰ እድሩን የመሰረቱበትን ምክንያትና የጀማሪዎቹን ግንኙነት በተመለከተ ለተጠየቁት ጥያቄ የመለሱት የሚከተለውን ነው።

ሸንጎውን የመሠረትንበት ምክንያት አንድ ጓደኛችን ሲሞት ለቀብር የሚያስፈልጉ ነገሮችን መግዣ ገንዘብ ጠፋ። ከዚያ ጓደኞቹ ተሰባሰብንና አስር አስር ሳንቲም አዋጣን። በዚያም የሚያስፈልገውን ሁሉ ገዝተን ተቀበረ። እንግዳውም በጥሩ መስተንግዶ ተሸኘ። እዚያው ለቅሶ ቤት እንደ ተቀመጥን በጨዋታ መሀል ድንገት ‘ለምን ለጓደኛችን ቀብር ያዋጣነውን አስር አስር ሳንቲም በየ15 ቀኑ አዋጥተን ሸንጎ አይሆንም?’ የሚል ሀሳብ ተነሳ። ሁላችንም በዚሁ ሀሳብ ተስማምተን በሚያዝያ ወር 1958 ዓ.ም በየ15 ቀኑ መዋጮ 10 ሳንቲም እንዲሆን፣ ሊቀመንበር፣ ጸሀፊ፣ ገንዘብ ያዥ እቃ ግዢ መርጠን ዕድሩ ተጀመረ።

አቶ ወንድሙ ቀጥለው እንደሚያስረዱት በዚህ መልክ በአርባ አባላት የተመሠረተው ዕድር ዛሬ ከጀማሪዎቹ መካከል በህይወት የቀሩት ሶስት ብቻ ናቸው። አዳዲስ አባላት እየገቡ 198 አባላት ያሉት ትልቅ ዕድር ለመሆን እንደበቃ፣ የአመራር አባላቱ በሁለት ሳምንት አንዴ እሁድ እየተገናኙ አስፈላጊ የሆኑ እቃዎች እየገዙ እንደቀጠሉ፣ የወር መዋጮ ክፍያውም ከአስር ሳንቲም ወደ ሀያ አምስት ሳንቲም እያለ፣ በየጊዜው እየጨመረ ዛሬ አምስት ብር ደርሷል። በየሁለት ሳምንት አንዴ በተረኛ አባል ቤት ይደገስ የነበረው ቀርቶ የዕድሩ ንብረት በሆነው ቤት ውስጥ እንደሚሰበሰቡ

⁹የበቆጂ ከተማ የተቆረቆረችው በ1929 ዓ.ም አካባቢ እንደሆነ ይገመታል። ለመመሥረቷ ምክንያት የሆነው የፋሽስት ኢጣልያን ወረራ ነበር (ፍሬህይወት፣ 2000፡ 13)። ይህም የሚያሳየው የበቆጂ ከተማ በተቆረቆረች በአስራ አምስተኛ ዓመቷ “አንደኛ ዕድር” የሚባለው የመጀመሪያው ዕድር መቋቋሙን ነው።

¹⁰ መረጃ ሰጭ፡- አቶ ወንድሙ ገብረየስ፣ እድሜ 74፣ የኢ.አ ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ፣ ጡረተኛ፣ (ቃለ-መጠይቅ በበቆጂ ከተማ፣ ህዳር 7 ቀን፣ 2006)።

ይተርካሉ። ከዚህ ቀጥሎ “የዕድሮች ስያሜና አደረጃጀት ምን ይመስላል?” የሚለውን ጥያቄ እንመልከት።

ዕድሮች በአባላት የመኖሪያ ሠፈር፣ በጾታና በሃይማኖት ላይ መሠረት አድርገው ይደራጃሉ ወይም ይዋቀራሉ። በጾታ ‘የሴት ዕድር’ እና ‘የወንድ ዕድር’ ተብለው ይደራጃሉ። ‘የሰፈር ዕድር’ እና ‘ትልቁ ዕድር’ በሚል ይለያሉ። በስያሜ ደረጃ በዕድሮች መካከል ‘ትልቁ’ እና ‘ትንሹ ዕድር’ በሚል ተለይተው ይጠቀሳሉ። ለምሳሌ በበቆጂ ከተማ አስተዳደር ‘አንደኛው’ በሚል የሚጠቀሰው የመጀመሪያው ትልቁ ዕድር ነው። ይህ ዕድር በበቆጂ ከተማ ውስጥ አንጋፋውና ከተቁዋቁዋሙት ሁሉ በምሳሌነት የሚጠቀስ፣ ከተመሠረተበት ከ1941ዓ.ም አንስቶ ያለማቋረጥ የቀጠለና የረዥም ጊዜ ልምድ ያካበተ ነው። አብዛኞቹ ዕድሮች የመተዳደሪያ ደንባቸውን ያዘጋጁት ከዚህ ከትልቁ ዕድር ላይ ተመሥርተው ነው። ‘አንደኛው ትልቁ የወንዶች ዕድር’ የሚለውን መጠሪያ ስም ያሰጠውም ይኸው ለሌሎች ከእሱ ቀጥለው ለተመሠረቱት ዕድሮች ግንባር ቀደም መሆኑ ነው። የዚህ የአንደኛው ትልቁ የወንዶች ዕድር አባላት አብዛኞቹ ወንዶች ሲሆኑ ጥቂት የሴት አባላትም አሉት። የሴት አባላቱ በዚህ የትልቁ የወንዶች ዕድር አባል ለመሆን የቻሉት ባሎቻቸው የሞተባቸው መበለቶች፣ ከባላቸው የተፋቱና ባሎቻቸው በተለያዩ ምክንያት አካባቢውን ለቀው የሄዱባቸው ሴቶች ናቸው። ባል እያለ ግን ሚስት የትልቁ የወንዶች ዕድር አባል የሆነችበት አጋጣሚ እስካሁን የለም። ይህም ሳይወያዩ ከተስማሙባቸው ደንቦች ውስጥ አንዱ ነው። የዕድሩ አባል የሆነ ባል፣ እርሱ በሌለበት ወቅት ሚስቱ እርሱን ተክታ በቦታው አስፈላጊ የሆኑ ጉዳዮችን በሙሉ መፈጸም ትችላለች። ብዙዎቹ በሁለት ሳምንት አንድ ቀን ጠዋት፣ ጥቂቶቹ ደግሞ ወር በገባ የመጀመሪያው እሁድ ለቋሚ መዋጮ እንዲሁም የሚወያዩበት ርእሰ ጉዳይ ካላቸው ለመወያየት ይገናኛሉ።

በበቆጂ ከተማ ከአንደኛው ትልቁ የወንዶች ዕድር ቀጥለው የተደራጁ ዕድሮች እንደ አመሠራረታቸው ቅደም ተከተል ‘ሁለተኛው ትልቁ’፣ ‘ሦስተኛው ትልቁ’፣ ... እየተባሉ በቁጥር እየተቆጠሩ ቀጥለዋል። ይህም በቁጥር አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ፣ ... ተብለው የተሠየሙበት ምክንያት ዕድሮቹ የተመሠረቱበትን የዘመን ቅደም ተከተል የሚያስታውስ ነው። ለምሳሌ፡- አንደኛው ከላይ እንደተጠቀሰው በ1941 ዓ.ም፣ ሁለተኛው በ1955 ዓ.ም፣ ሶስተኛው በ1958 ዓ.ም፣ አሥራ ስምንተኛው በ2003 ዓ.ም የተቋቋሙ ናቸው። አንዳንዶቹ በቁጥር መጠራታቸው እንዳለ ሆኖ ተጨማሪ ስም አላቸው። ለምሳሌ፣ የጥምቀተ-ባህር ስምንተኛ ሸንጎ፣ አስረኛ የአንድነት ሸንጎ፣ ወዘተ፣ ይባላሉ። የአንዳንዶች ስም በአባላቱ የሥራ መስክ ወይም ሙያ፣ በመኖሪያ አካባቢ ስም እንዲሁም በመሰባሰቢያ ሠፈራቸው ስም፣ ወዘተ፣ ይታወቃሉ።

በሥራ መስክ ወይም በሙያ የተራደጁ ዕድሮችን በሚመለከት መሥራች ከሆኑት አንዱ አቶ ወንድሙ ገብረየስ¹ እንደሚከተለው ትውስታቸውን ይገልጹታል-

¹ መረጃ ሰጭ፡- አቶ ወንድሙ ገብረየስ፣ እድሜ 74፣ የኢ.አ ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ፣ ጡረተኛ፣ የሶስተኛ ምስራቃዊ ሸንጎ መስራች። ቃለ-መጠይቅ በበቆጂ ከተማ፣ ህዳር 7 ቀን፣ 2006።

ከዕድራችን ውጭ ያሉ ሌሎች ሰዎች 'የኩሊዎች' ዕድር ብለው ለእድራችን ስም ሰጡን። የዕድሩ አባላት የአስልምናና የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታዮች በዘርም ቢሆን የማንመሳሰል ብንሆንም ሙያችን ውሏችን ያስተሳስረን ነበር። የምንሰራውም አናጸነት፣ ግንባራነት፣ የተገኘውን የቀን ሥራ ነበር። ተሰባስበን ዕድር መሠረትን በኋላ ከእኛ በፊት የነበሩት ዕድሮች ባላባቶችና የባላባት ልጆች እንዲሁም የጠገቡ ነጋዴዎች ነበሩ። እኛንም ድህነታችንን ሊነግሩን 'የኩሊዎች ዕድር' ብለው ስም ሰጡን። በኋላ ደግሞ ዕድራችን እየሰፋ ትምህርት ቤት በከተማ ውስጥ ተከፍቶ ብዙ መምህራን እኛ ዕድር ገቡ። መምህራን የእድራችን አባል ሲሆኑ ሊቀመንበር ፀሀፊ ገንዘብ ያኻየ የቀድሞዎቹን አውርደን መምህራኑን አደረግን። ይህን ሲያዩ ደግሞ የመምህራን ዕድር ብለው ኩሊዎች የሚለውን ቀየሩት። ከዚያ አንድ ቀን ተሰባስበን እንዳለን ነፍሱን ይማረው አንድ ጓደኛችን "እኛ ባለቤቶቹ እያለን ሌላ ሰው ለእኛ ዕድር ለምን ሥም ያወጣልናል? እኛ ለምን ለራሳችን ሥም አናወጣም?" ብሎ ሀሳብ አቀረበ። ተወያየን፤ ብዙ አማራጭ ቀረበ፤ ተከራክረን ተከራክረን በኋላ 'ምሥራቃዊ ዕድር' በሚለው ተሰማማን። 'ምሥራቃዊ' የሚለውን ስም የሰጠንበት ምክንያት በዚያን ጊዜ ዕድሩን የመሰረትነው መኖሪያ ቤታችን በከተማው ዳር ላይ በስተምሥራቅ ስለነበረ ነው።

በሙያ ተመሳሳይነት ያላቸው ዕድሮችን የመሰረቱትን ዕድርተኞች ከቡድኑ ውጭ ያሉ ሌሎች ቡድኖች ማንነት ለመጠቆም "የኩሊዎች ዕድር" ብለው ይጠሩት ነበር። ይህም የሚያሳየው ሌላው ቡድን የሰጣቸው ስም ከመጠሪያነት ባሻገር በዘመኑ ለሙያው ይሰጠው የነበረውን ዝቅተኛ ግምት ወይም ቦታ ያንጸባርቃል። ቀድሞ ከተመሠረተው ከአንደኛና ከሁለተኛው ዕድር ጋር ሰስተኛው ዕድር ሲነጻጸር የሁለቱ ዕድሮች በኢኮኖሚ ደረጃቸውና በማህበራዊ ደረጃ በመጀመሪያው ተርታ የሚቀመጥና እራሳቸውን በሰስተኛው ዕድር ካሉት ከፍ አድርገው የሚመለከቱ ነበሩ። ዛሬ "የኩሊዎች ዕድር" ይባል በነበረው ዕድር ውስጥ የሚገኙት አባላት እንደአጀማመሩ የቀን ሠራተኞችንና መምህራንን ብቻ የያዘ ሳይሆን የተለያዩ ሙያና የተለያዩ ማህበራዊ ዳራ ያላቸውን አባላት ያካተተ ሆኗል።

የአባላትን መኖሪያ መሠረት በማድረግ "የሰፈር ዕድር" ይቋቋማል። ስሙ እንደሚያመለክተው የሰፈር ዕድር በአንድ መንደር ወይም አካባቢ በጉርብትና የሚኖሩ ሰዎች ተሰባስበው የሚመሠርቱት ነው። በአብዛኛው ከመንገድ በላይና በታች፣ አልያም በቦታ የሚቋቋም የዕድር ዓይነት ነው። ከትልቁ የወንዶች ዕድር የሚለየው በሚሰጡት አገልግሎትና አባላቱ በአንድ አካባቢ ብቻ በጉርብትና የሚኖሩ መሆናቸው ነው። "ሁሉም የሰፈር ዕድር አባላት የትልቁ ዕድር አባላት ናቸው። ለምሳሌ እኔ ከሰስተኛ ዕድር በተጨማሪ የሰፈር የወንዶች ዕድር አባል ነኝ።" የትልቁን ዕድር አገልግሎት ታሳቢ በማድረግ ለመሸፈን የማይችሉ ነገሮችን ለማካካስ የተቋቋመ በመሆኑ የሰፈር ዕድር በትልቁ ዕድር ላይ እንደ ተጨማሪ ሆኖ የሚሠራ ነው።¹² የሰፈር ዕድር፣ ትልቁ ዕድር አገልግሎት በማይሰጥባቸው ጊዜ ሀዘን ለደረሰባቸው አባላት የትልቁን ዕድር ያህል ብዙ ባይሆንም የተለያዩ ቁሳቁሶችን በማዋስና መጠነኛ የገንዘብ ድጎማ በመስጠት በመተዳደሪያ

¹² መረጃ ሰጭ፡- መምሪ ለገሰ ጎሳ፣ እድሜ 82፣ የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ፣ የባህል መድኃኒት አዋቂ፣ (ቃለ-መጠይቅ በቆጂ ከተማ 02 ቀበሌ ህዳር 19 ቀን፣ 2006)።

ደንቡ መሠረት አስተዋጽኦ ያደርጋል።

በሰፈር ዕድሮች አወቃቀር ይታገዝ በሚመለከት በልምድ ዳብሮ የቆየና ዛሬም የሚተገበር የአደረጃጀት አሠራር አለ። ለመገንዘብ እንደተቻለው የዚህ አገልግሎት መሠረታዊ መርህ “በባህሉ በልማድ በሴቶች እና የወንዶች የሥራ ክፍፍል ላይ መሠረት ያደረገ ነው።” የእድሩ አባላትም ሆኑ ወንዶቹ “የሴቶች ዕድር” ከማለት ይልቅ “የሴቶች ባልትና” ብለው መጥራትን ያዘወትራሉ። መተዳደሪያ ደንባቸውም በጽሁፍ ሰፍሮ የሚገኘውም የሴቶች ባልትና ተብሎ የየራሱ መጠሪያ ይኖረዋል። ለምሳሌ “የኪዳነምህረት የሴቶች ባልትና” አንዱ ነው። ‘ባልትና’ የሚለው ሥም የተሰጠበት ምክንያት ዕድርተኞቹ በለቅሶ ቤት ከሚሰጡት መኖሪያ አገልግሎት የተነሳ ነው። እነዚህ ዕድሮችም ‘ትልቁ የሴቶች’ እና ‘የሰፈር የሴቶች ዕድር’ የሚል ሁለት ዓይነት መደብ አላቸው። የሴቶች ዕድር አባላት ሙሉ በሙሉ ሴቶች ናቸው። በእርግጥ ወንዶቹ ወደ ሴቶች፣ ሴቶች ወደ ወንዶች ዕድር እንዳይገቡ የሚከለክል ደንብ የለም። ነገር ግን በሁለት የሴቶች ዕድር አንዳንድ አባላት ወንዶች የነበሩበት በዚህ ጥናት ተዳሰው ነበር። ወንዶቹ እንዴት አባል እንደሆኑ ሲጠየቁ ሚስቶቻቸው አርፈው በምትካቸው እንደገቡና የዕድሩ አባላት በሚሰሩት ምግብ ማብሰል ተግባር ላይ እንደሚይሳተፉ ተሳትፏቸው በመስተንግዶ ብቻ እንደሆነም ገልጸዋል። ትልቁ የሴቶች ዕድር ከሰፈር ዕድር የሚለየው በከተማ ክልል ውስጥ የሚገኙ መተዳደሪያ ደንቡ ያስቀመጣቸውን መስፈርቶች የሚያሟሉ ሴቶች ሁሉ አባል መሆን መቻላቸው ነው። የመጀመሪያው ትልቁ የሴቶች ዕድር በቆጂ ከተማ በ1949 ዓ.ም አካባቢ እንደተመሠረተና ብዙ ቆይቶ መፍረሱን መረጃ ሰጭዎች ይጠቁማሉ።¹³ ሁለተኛው የሴቶች ባልትናየተቋቋመው በ1955 ዓ.ም ነበር። ይህ ዕድር እስከ አሁን እንደቀጠለ ይገኛል።

የመጀመሪያው የሴቶች ዕድር ከተቋቋመ በኋላ ሌሎች መስል ዕድሮች እየተስፋፉ ሄደዋል። ዛሬ “ከሰላሳ በላይ የሴት ዕድሮች በከተማ ውስጥ እንዳሉ ይገመታል።”¹⁴ የሴት ዕድሮች በዓላትን¹⁵ አስታከው በወር አንድ ቀን በተረኛዋ ቤት ምግብና መጠጥ ተዘጋጅቶ ይገናኛሉ። ለምሳሌ የኪዳነ-ምህረት ዕድር መተዳደሪያ ደንብ (1998 ገጽ የሌለው) ዘወትር መደበኛ ሆነው ከሚሠፍሩት ደንቦች በተጨማሪ፡-

አንዲት አባል መሆን የፈለገች ሴት ‘ዕድራችሁ ልግባ’ በማለት ከነባር አባላት ለአንዷ መልእክት በመላክ ትጠይቃለች። ነዋሪ ከሆነች ‘ለምን እስካሁን ዕድር አልኖራትም ብለን እንጠይቃለን’። እሷም የሚያሳምን ምክንያት ከነገረችን ይፈቀዳል። ካልሆነ ግን አንፈቅድም። ምክንያቱም ከሌላ ዕድር በጠባቦቻቸው አስቸግረው ተባረው የሚመጡ ሴቶች ስላሉ እነሱን አናስገባም። ገና ትዳር

¹³ መረጃ ሰጭ፡- ወ/ሮ ሙሽሪትሲራጅ፣ እድሜ 48፣ የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ፣ በንግድ ስራ የሚተዳደሩ። ቃለ-መጠይቅ በበቆጂ ከተማ፣ ጥር 19 ቀን፣ 2007።
¹⁴ መረጃ ሰጭ፡- ወ/ሮ የሺ ግርማ፣ እድሜ 59፣ የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ፣ ጡረተኛ። ቃለ-መጠይቅ በበቆጂ ከተማ፣ ህዳር 11 ቀን፣ 2006።
¹⁵ ለምሳሌ በ5 የአባ ሸንጎ፣ በ7 የሰላሳ፣ በ12 የሚካኤል፣ በ13 የእግዚአብሄር አብ፣ በ16 የኪዳነምህረት እያለይሄዳል። እነዚህ ስሞች የዕድሩ መጠሪያ ሲሆኑ ዕለቱ ደግሞ ወርሀዊ መገናኛ በመሆን ያገለግላል። አንዳንዶቹ በተመሳሳይ ስምና ቀን የሚጠሩ አሉ። ይህን ቀን ለመምረጥከበአሉ ጋር ምንም ግንኙነት የለውም።

የያዘች ወይም ከሌላ ሀገር ተቀይራ የመጣች ከሆነችና በፅሁፍ ያለውን መስፈርት ካሟላች እናስገባታለን።¹⁶

በቅርብ ዘመድ ላይ የሞት አደጋ ሲደርስ አባላቱ በምን መልኩ እንደሚረዱዱደንቡ በዝርዝር አስፍሯል። ለምሳሌ፡- በቀብሩ ዕለት ከንጋቱ ከአሥራ ሁለት ሰዓት በፊት ወደ ለቅሶው ቤት በመድረስ ለእንግዳ መሸኛ የሚሆን ምግብ፡- ንፍሮ በመቀቀል፣ እንጀራ በመጋገር፣ ወጥ በመሥራት፣ ሻይ በማፍላት፣ ወዘተ፣ በማዘጋጀት ይተባበራሉ። ከዚህ በተጨማሪም አባላቱ አምስት፣ አምስት እንጀራ እና ሁለት፣ ሁለት ብር በማዋጣት ለቡና ማፍያ የማድረስ ግዴታ አለባቸው። የሴቶችን ዕድር አገልግሎት በተመለከተ ልዩ የሚያደርገው አንደኛው ደንብ “ሬሳ ካለበት ቤት አባላቱ የህብረት ሥራ ይሰራሉ፤ ግማሽ አባል ...ለሶስት ተከታታይ ቀናት ሁለት ሴቶች ተመድበው እንዲያድሩ” መደረጉ ነው (የጉብርኤል የሴቶች ባልትና መተዳደሪያ ደንብ፣ 1989፣ ገጽ የሌለው)።

በአጠቃላይ የወንድ፣ የሴት፣ የሰፊር፣ ትልቁ የከተማ የገጠር የሚሉ የዕድር ዓይነቶች ዋና ትኩረት አንድ ሰው ሲሞት አስከሬኑን በከብር መሸኘት፣ ሀዘንተኞችን ማጽናናት፣ በጉልበትና በገንዘብ መርዳት፣ ለለቀስተኛ እንግዶች ምግብ ማዘጋጀትና ማስተናገድ ነው። እያንዳንዱ ዕድር በፅሁፍ የሰፈረ መተዳደሪያ ደንብ አለው። ደንቡን ሲያወጣም አባላቱ በረቂቁ ላይ ተወያይተው፣ የሚጨመረውን ጨምረው፣ የሚሻሻለውን አሻሽለው፣ መተዳደሪያ ደንብ አድርገው ማጽደቃቸውን ሁሉም በፊርማቸው ያረጋግጣሉ። ውስጠ ደንቦቹ የሚያተኩሩባቸው ጉዳዮችም፡ - ስለ የጠቅላላ ጉባኤ ስልጣን፣ ማህበሩን ስለሚመሩ የተለያዩ ኮሚቴዎች ሀላፊነትና ተግባር፣ ስለአባላት መብትና ግዴታ እንዲሁም ስለ ማህበሩ የገቢ ምንጭ፣ ወዘተ፣ ናቸው። አወቃቀራቸውም ሊቀመንበር፣ ጸሀፊ፣ ገንዘብ ያዥ፣ ንብረት ክፍል፣ ሂሳብ ሹም፣ ጥሩንባ ነፊ፣ ወዘተ፣ ያጠቃልላል (አሰራ አንደኛው ሸንጎ፣ መተዳደሪያ ደንብ፣ 1996፡ 1-8)። በደንቦቹ የተጠቀሱት አንቀጾች እንደሚገልፁት የእርዳታ አሰጣጡ በዝምድና ቅርበት ልዩነት አለው። ትልቁ እገዛ የእድሩ አባል ወይም ባለቤቱ፣ ቀጥሎ ልጅ፣ ከዚያ እናት አባት፣ እህት ወንድም እንዲሁም ደራሽ እንግዳ እያለ መጠኑ ያንሳል።

ከላይ የተገለፁት እድሮች የአባልነት መመዘኛ መሥፈርቶች አሏቸው። አንደኛው የመኖሪያ አካባቢ ቅርበትና ርቀትን የሚመለከት መስፈርት ነው። በዚህ መሠረትም፣ ለምሳሌ፡- ትልቁ የወንዶችም ሆነ የሴቶች ዕድር የከተማ ክልልን ብቻ የሚያካትት ሆኖ ይገኛል። ይሁንና ወደ ዕድር ለመግባት ለጠየቀ ግለሰብ ደንቡ ይነገረዋል እንጂ የመኖሪያ አካባቢውን የሚያመለክት ማረጋገጫ እንዲያቀርብ አይገደድም (ስድስተኛ ሸንጎ መተዳደሪያ ደንብ 2001፡ 7)። ሆኖም ግን በገጠር ቀበሌ ገበሬ ማህበራት ነዋሪ ሆኖ ሳለ “የበቆጂ ከተማ ክልል ነዋሪ ነኝ” ብሎ ወይም ከገጠር መጥቶ በከተማ ባሉ ዕድሮች ውስጥ ካልገባሁ የሚል ከሆነ በገደብ ይገባል። ገደቡም የገንዘብ እገዛ ከማድረግ ውጭ አባላቱ በጉልበት አያግዙትም። ይህንን ደንብ ስድስተኛው ዕድር

¹⁶ የመረጃ ምንጭ፡- ወ/ሮ መዓዛ ወንድሙ፣ እድሜ 49፣ የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ፣ የአባ የሴቶች ዕድር ዳኛ (በቆጂ ከተማ 01 ቀበሌ ጥር 24/2007)።

እንደሚከተለው በጽሁፍ አስፍሮታል። “የዕድር አባል ለመሆን የሚችለው በበቆጂ ከተማ አስተዳደር ውስጥ ነዋሪ የሆነ ግለሰብ ነው። ከከተማው ክልል ውጭ በገጠር ቀበሌዎች የሚኖር የዕድር አባል ከማህበሩ የሚያገኘው አገልግሎት የገንዘብ ድጋፍ ብቻ ይሆናል። የማቴርያልና የአባላት የጉልበት ድጋፍ አይደረግለትም” (ዝኒ ከማህ)። የመሥፈርቱ ዓላማ በሀዘን ጊዜ ለመረዳዳት ርቀት መንገድ ላለመጓዝ እና ትብብሩን ውጣ ውረድነት ለመቀነስ የታሰበ ይመስላል።

ሁለተኛው መስፈርት፤ አንድ አዲስ አባል ወደነባር ዕድር ለመግባት ሲፈልግ በዕድሩ ውስጥ የተደራጁ የቅርብ ዘመዶች የሌሉት መሆኑን የሚመለከት ነው። ይህ ደንብ የዕድሩ የገንዘብ አቅም እንዳይጎዳ ለመከላከል የወጣ ነው። ጉዳቱም ለምሳሌ በጥሬ ገንዘብ ሲታይ የአንድ ዕድር አባል የሆኑ አራት እህትማማቾች ቢኖሩ እናት ወይም አባት ቢሞታቸው ዕድሩ ከሚጠበቅበት ግዴታ መካከል አንዱ አንድ እናት የሞተበት(የሞተባት)የዕድር አባል ጥሬ ገንዘብ መስጠት ነው። በመሆኑም ለአራት ግለሰቦች በአንዴ ገንዘብ መስጠት ለዕድሩ አባላት ጫና ይኖረዋል ከሚል የመነጨ ነው።

ሶስተኛው መስፈርት፤ የቅድሚያ ክፍያ የመፈፀም የሚጠይቅ ነው። ክፍያው ከዕድር ዕድር ሊለያይ ይችላል። ለምሳሌ ለሁለተኛው ዕድር ለአባልነት የሚያበቃው ትልቁ የክፍያ መጠን 2000 (ሁለት ሺህ) ብር ሲሆን ዝቅተኛው ደግሞ 300 (ሶስት መቶ) ብር ነው። ይህን የተወሰነውን የገንዘብ መጠን በአንድ ጊዜ መክፈል ያልቻለ ግለሰብ እስከ ስድስት ወር ባለው ጊዜ ከፍሎ ማጠናቀቅ ይፈቀድለታል።

አራተኛው-መስፈርት ለዕድር የአባልነት ጥያቄ ያቀረበው ግለሰብ ሃይማኖታዊ ማንነትን የሚጠይቀው መሥፈርት ነው። በነባር እና አዲስ በተመሠረቱ የተለያዩ ዕድሮች የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ-ክርስቲያን እና/ወይም የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ መሆንን የሚያበረታቱ ወይም የግድ የሚጠይቁ ሆነው ይገኛሉ። ለምሳሌ በበቆጂ ከተማ የሁለተኛ ዕድር የመተዳደሪያ ውስጠ ደንብ፡-

የማህበሩ አባል መሆን የሚችለው የኦርቶዶክስ ሃይማኖት ተከታይ ወይም የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ መሆን አለበት።...ከሁለቱ እምነቶች ውጪ የሚከተል ወደ ዕድሩ መግባት አይፈቀድለትም። ነባር አባል የነበረበትን ሃይማኖት መቀየር ካስፈለገው ዕድሩን በፈቃዱ እንደለቀቀ ተቆጥሮ ከዕድሩ ይሰረዛል” (በበቆጂ ከተማ የሁለተኛው ዕድር የመተዳደሪያ ውስጠ ደንብ፣ 2002 አንቀፅ 4፣ ገጽ12)።

መረጃዎች እንደሚሰጡት በዕድሮች ሕገ-ደንቦች ውስጥ ይህ መመዘኛ በተለይም ከ1982 ዓ.ም በፊት አልነበረም። ከ1982ዓ.ም ወዲህ ግን መመዘኛውን ለማውጣት “አስገዳጅ ምክንያት የሆነው የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ወደ አካባቢው መምጣት ነው። ቀድሞ ያልነበረው ሃይማኖት በአካባቢው እየተስፋፋ መምጣት መስፈርቱን ለመጠቀም ግድ አድርጎታል።”

አንድ ግለሰብ የዕድሩ አባል መሆን ስለፈለገ ብቻ የእስልምና ወይም የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ ሳይሆን “ነኝ” ብሎ ዋሽቶ ቢመዘገብና እውነተኛ ሃይማኖቱ ታውቆ ከዕድሩ ሳይባረር ቀርቶ የቅርብ ዘመድ ቢሞትበት ከዕድሩ ምንም ዓይነት አገልግሎት አያገኝም። ምክንያቱም በሃይማኖት ልዩነት የቀብሩ ቦታ ስለሚታወቅ እንዲሁም የህዝቡ ቁጥር አነስተኛ መሆንና እንግዳ ሰው ስለማይበዛ እርስ በእርስ ለመተዋወቅ አያዳግትም። አንድ የዕድር አባል የቅርብ ዘመዶች ሲሞቱ በተለያዩ መንገድ መረዳት መብቱ ነው። ሆኖም ሟዶቹ የእስልምና ወይም የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታዮች መሆን አለባቸው። የእነዚህ ደንቦች በዕድር ውስጥ መካተት ዋና ምክንያት የፕሮቴስታንት ሃይማኖት በአካባቢው እንዳይስፋፋ ለመግታት ሲባል ነው። መጋቢ ብሩክ¹⁷ እንደሚሉት፡-

ይህ የታሰበውን ያህል ባይሆንም “ከዕድራ ከምባረር ሃይማኖቱ ይቅርብኝ ያሉ ብዙ ግለሰቦች ነበሩ። ሰዎችን አሳምነን ወደ ሃይማኖቱወደ ፕሮቴስታንት ሃይማኖት ሊገቡ ከተስማሙ በኋላ በተለይ በእድሜ ገፋ ያሉት ከዕድር መባረራቸው ያሳስባቸው ስለነበር ‘ቀባሪ አጣለሁ’ የሚለው ስጋት አይሉ በዕድር ምክንያት ብቻ የቀሩ ብዙ ናቸው። ዛሬም ቢሆን ኦርቶዶክስ ቤተ-ክርስቲያን ያለውን ማህበራዊ ኑሮ እዚህ እኛ ዘንድ የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮች ስለማያገኙ ለአመታት ቆይተው ተመልሰው ወደ ቀድሞ ሃይማኖታቸው የተመለሱ ግለሰቦች ጥቂት የሚባሉ አይደሉም።

በማለት ያስረዳሉ።

ከላይ ከቀረበው በተቃራኒ በአንድ በኩል በፕሮቴስታንት እና በሌላ በኩል በሙስሊም እንዲሁም በኢ.አ.ተ.ቤ ተከታዮች መካከል አለመቻቻልን የሚገልጹ ምልክቶች መኖራቸውን መረጃዎች ያመለክታሉ። በመሆኑም በዕድሮቹ የአባልነት መሥፈርቶች በግልጽ ሠፍረው እንደሚታዩት፣ በአንድ በኩል በሙስሊምና በኢ.አ.ተ.ቤ አማኝ ማህበረሰቦች መካከል የሰመረ የመቻቻል ትስስር መኖሩን፣ በሌላ በኩል ደግሞ በእነዚህ በሁለቱ ሃይማኖቶች ተከታይ ማህበረሰቦች እና በፕሮቴስታንት አማኝን መካከል አለመቻቻልን የሚያመለክቱ አዝማሚያዎችና ድርጊቶች የመኖራቸው ሁኔታ ምክንያቶች ሆነው የሚቀርቡ ጉዳዮች ምንድን ናቸው? ብለን እንድንጠይቅ ይገፋፋናል።

መረጃ ሰጭዎች እንደሚገልጹት አንደኛው የልዩነቱ ዋነኛ ምክንያት የፕሮቴስታንት በተለይም የሙሉ ወንጌል ሃይማኖት በአካባቢው በይፋ ስብከት መጀመሩንና መስፋፋቱን አለመፈለግ ነው። ከዚህ አንጻር ሲታይ የልዩነቱ መንስኤ በአካባቢው ለረዥም ጊዜ ከቆዩት ሃይማኖቶች ውጭ ሌላ እንግዳ ወይም መጤ ሃይማኖት መከሰቱ ነው። ከዚህ የተነሳም “የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮችን ወደ ዕድራችን አትገቡም ነባሮቹም የእስልምና ወይም የኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ-ክርስቲያን ሃይማኖት ተከታዮች የነበራችሁ ፕሮቴስታንት ከሆናችሁ ከዕድሩ ውጡ

¹⁷ ምንጭ፡- መጋቢ ብሩክ አለሙ፣ እድሜ 46፣ የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታይ፣ የሌሙና ቢልቢሎ ሙሉ ወንጌል ቁጥር አንድ ቤተ-ክርስቲያን አስተዳዳሪ፣ እንዲሁም የወረዳው የፕሮቴስታንት ሃይማኖት አስተዳዳሪ (ቃለ-መጠይቅ ሰኔ 19/2007)።

መባል ተጀመረና በነባሮቹ ሃይማኖቶች እና በአዲስ ገቢው የፕሮቴስታንት ዕምነት መካከል ጉልህ የአመለካከት ልዩነት ተከሠተ።¹⁸ መጋቢ ብሩክቀጥለው እንደሚያስረዱት ማህበረሰቡም እነዚህን ሁለት ሃይማኖቶች ልዩነቱን በአንድነት ተቀብሎ ከፊሉ ሙስሊም ከፊሉ የኢ.አ.ተ.ቤ በማንኛውም ማኅበራዊ ግንኙነት ሳይነጣጠሉ አንድነት መስርተው ኑሯቸውን ከሚመሩበት መካከል አንዱ የሆነውን ዕድር አዲስ መጥ የሆነው የፕሮቴስታንት ሃይማኖት አብሮነቱን ጥያቄ ውስጥ እንዲገባ አድርጎታል።

ሁለተኛው ምክንያት የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮች ዕድርን እንደ ስብከት አጋጣሚ አድርገው የመጠቀም ጠባይና ድርጊት መሆኑን መጋቢ ብሩክጨምረው ያስረዳሉ። የዕድር ዓላማ የሃይማኖት ስብከት አይደለም። የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮች ግን በየዕድሩ ተከታይ ለማብዛት ሰዎች ተሰባስበው የሚገኙበት አጋጣሚ ስለሆነ ብቸኛው የመስበኪያ አማራጭና ዘዴ አደረጉት። ቀድሞ ሙስሊም ወይም የአርቶዶክ ሃይማኖት ተከታይ የነበሩት ሃይማኖታቸውን አስትተው የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታይ እንዲሆኑ መስበኪያ መሣሪያ አደረጉት። ይህ ከዕድር አደረጃጀት ጋር በተያያዘ በአካባቢው ማህበረሰብ ቁጣ ቀሰቀሰ።

ቀድሞ በዕድሮች መተዳደሪያ ደንብ ውስጥ ያልነበረ የአባላትን ሃይማኖት የሚጠይቅ ደንብ እንዲወጣ አስገደደ። በመሆኑም የፕሮቴስታንት ሃይማኖትን ሃይማኖቱ ያሉ ግለሰቦች ወደ ዕድሮች እንዳይገቡ፤ ነባር አባላትም ወደ አዲሱ ሃይማኖት ከገቡ ከዕድር እንዲባረሩ በጽሁፍ በሰፈረው ደንብ ውስጥ ተካተተ። ከ1984 ዓ.ም ጀምሮ የዕድር አባል ለመሆን የግለሰብ ሃይማኖት እንደ አንድ መስፈርት ተደርጎ ተወሰደ። ለምሳሌ፡-

አንድ የዕድር አባል የእስልምና ወይም የአርቶዶክስ ሃይማኖት ተከታይ ነኝ ብሎ ማንም ሳያስገድደው በፈቃዱ ወደ ከፈረመ በኋላ የሌላ ሃይማኖት ተከታይ ሆኖ ከተገኘ ከዕድሩ መተዳደሪያ ደንብ ውጭ ስለሆነ በራሳቸው ፈቃድ የዕድሩን ደንብ ያፈረሱ በመሆኑ ጉዳዩ ለሥራ አስፈጻሚ ኮሚቴ ቀርቦ ከተጣራ በኋላ ለጠቅላላ ጉባኤ አቅርቦ በውይይት በማጸደቅ ከአባልነቱ ይሰረዛል። ምክንያቱም ዕድሩ የተመሠረተበት አላማ የእስልምና ሃይማኖትና የአርቶዶክስ ሃይማኖት ተከታይ የሆኑ አባላት በአንድነት በመሰብሰብ የጋራ ችግራቸውን እንዲሁም ገንዘባቸውንና ጉልበታቸውን በማቀናጀትና በማስተባበር አንድም ጥላቻና እንቅፋት ሳይኖር የሌላ ሃይማኖት ጣልቃ ገብነት ሳይኖርባቸው፤ በዓለምም ሆነ በመከራ ለመረዳዳት ብቻ ሳይሆን ለሀዘንተኛው የአለንፈህ ባይነትና ሀዘኑን በሚረሳባቸው የአህትማማችነትና የወንድማማችነት ድጋፍ እንዲያገኙ ለማድረግ ነው (አንደኛ ዕድር ደንብ2003ዓም አንቀጽ 6፡ ገጽ 9)።

የእድሩን አጀማመር በአካባቢው ነዋሪ ከነበሩት ነዋሪዎች የሃይማኖት ዳራ አኳያ የዕድር መስራች ከሆኑት አንዱ እና ሌሎችም የነበሩ ግለሰቦች የሰጡት አስተያየት የሚከተለው ይመስላል።

¹⁸ መረጃ ሰጭ፡- መጋቢ ብሩክ አለሙ፣ እድሜ 46፣ የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታይ፣ የሌሙና ቢልቢሎ ሙሉ ወንጌል ቁጥር አንድ ቤተ-ክርስቲያን አስተዳዳሪ፣ እንዲሁም የወረዳው የፕሮቴስታንት ሃይማኖት አስተዳዳሪ(ቃለ-መጠይቅ በቆጂ 02 ቀበሌ፣ ሰኔ 19/2007)።

ዕድር ስንመሠርት የአርቶዶክስ እና የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ነበርን። በዚያን ጊዜ በአካባቢው ከሁለቱ ሃይማኖት ተከታዮች ውጭ የሆነ ነዋሪ አልነበረም። በደርግ ጊዜ ግን ጥቂት “ሚሺኖች” በከተማ ውስጥ ነዋሪ ቢሆኑም ዕድር ግን አልነበራቸውም። ምክንያቱ ደግሞ በደርግ ሥርዓት “ሁሉም ነገር ወደ ጦር ግንባር” የሚል አዋጅ ታውጆ ነበር። እነዚህ ሚሺኖችም ወደ ጦርነት እንዲሄዱ ከተመለሱት መካከል ቢኖሩበትም ‘እኛ ሰው አንገድልም፤ ስለዚህ ጦርነት አንሄድም’ አሉ። በዚህ ምክንያት ደርግ አብዮታዊ እርምጃ ወሰደባቸው። የቀሩትም ይደበቁ ስለነበር ዕድር አይገቡም። እንዲሁም ተለያዩ ማህበራዊ ኑሮ ላይ አይሳተፉም። ገና ደርግ እግሩ ከመውጣቱ የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮች ብቅ ብቅ ማለት ሃይማኖታቸውንም በይፋ ማስፋፋት እንዲያውም ልጆችን ትምህርት ቤት ወረቀት እየሰጡ ጌታን ተቀበሉ ማለት ጀመሩ። በነባር ዕድሮችም የነበሩ አንድ ሶስት ሰዎች የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታይ ሆኑ ተባለ። እንደ ተባለውም ሰው በተገኘበት ቦታ ሁሉ ለቅሶ ቤት፣ ማርገጃ፣ ዕድር ቤት ሳይሉ የአናንተ ሃይማኖት ልክ አይደለም፤ የእኛ ልክ ነው ማለት ጀመሩ። በኋላ ነገሩ እየጠነከረ ሄዶ የዕድሮች ውስጠ ደንብ እንዲሻሻል ተደረገ። ለዚህም የኢ.አ.ተ.ቤ የሃይማኖት መሪዎች ሚና ነበራቸው።

የእስልምናና የኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታዮች የሃይማኖት ልዩነታቸውን ወደ ጎን ትተው አንዱን ለሌላው እውቅና ሰጥቶ በመከባበር በሀዘንና በደስታ ጊዜ ለመረዳዳት የተሻለ ሀሳብ አንስተው ተስማምተው ዕድርን መሥርተው በሰላም ይኖሩ ነበር። የፕሮቴስታንት ዕምነት ተከታዮች ግን ይህን አልተገነዘቡም። ከማህበራዊ ግንኙነቱ ይልቅ ሃይማኖታቸውን ለማስፋፋት ይሰብኩ የነበረበት ዘዴ ቦታም በነባሮቹ ነዋሪዎች ላይ እንግዳ ነገር ሆነ። ይህን ለመከላከልም የዕድር ደንብ ወጣ።

የወረዳው የኢ.አ.ተ.ቤ እና የእስልምና ሃይማኖት መሪዎች ይህን ሀሳብ ያጠናክራሉ። በዕድሮች ውስጠ ደንብ ውስጥ ቀድሞ ያልነበረ የዕድር አባላትን በሃይማኖት የሚለየው አንቀጽ የገባበት ምክንያት አዲስ መጥ የሆነውን የፕሮቴስታንት ሃይማኖት መስፋፋትን ለመግታት ሲባል የተካተተ ነው።”¹⁹ ማህበረሰቡ አዲሱን የፕሮቴስታንት ሃይማኖት መስፋፋት ለመከላከል ከዕድር ውጭ በተለያዩ መልኩ እርምጃ ይወስድ ነበር። ለምሳሌ የሃይማኖቱ ተከታይ የሆኑትን ከተለያዩ ማህበራዊ ግንኙነት በማግለል፤ ሲሞቱ የቀብር ቦታ በመከልከልና በመሳሰሉት ይቃወም ነበር። ከሃይማኖቱ ተከታዮች አብዛኞቹ በቤተሰብ እገዛ ስር ያሉ ወጣቶች ስለነበሩ ወላጆች ልጆችን ከቤት በማባረርና ማንኛውንም ዓይነት እገዛ በመንፈግ ተቃውሟቸውን ይገልጡ ነበር።

በዚህና በመሳሰሉት ምክንያቶች የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮችን ብቻ ያካተተ ‘አማኑኤል መረዳጃ ዕድር’ በሚል ስያሜ አዲስ ዕድር አቋቋመ። የአማኑኤል የመረዳጃ ዕድር የተቋቋመው ከአስር የማይበልጡ ነጋዴዎችና መምህራን ሁለት ሁለት ብር በየሁለት ሳምንቱ በማዋጣት በ1982 ዓ.ም መጨረሻ ነበረ። ዛሬ 217 አባላትን የያዘ ዕድር ሊሆን ችሏል። የተመሠረተውም

¹⁹ ምንጭ:- በትረ ትጉኝን ቀሲስ በሰጠ ሀይለማርያም፣ እድሜ 37፣ የሌሙና ቢልቢሎ ወረዳ ቤተ-ክህነት ሀላፊ (ቃለ-መጠይቅ ሀምሌ 1፣ 2005)። እንዲሁም ሺህ ሙንደሲር ጠሀ፣ እድሜ 46፣ ሌሙና ቢልቢሎ ወረዳ እና የበቆጂ ከተማ አስተዳደር የሸሪያ ፍርድ ቤት ዳኛና የእስልምና ጉዳዮች ተጠሪ (ቃለ-መጠይቅ ጥር 24 2007)።

በአካባቢው ሃይማኖቱን በማስተዋወቅና በማስፋፋት ከፍተኛ ሚና በከበራቸው ግለሰብ²⁰ አንሳሽነት ነው። የአማኑኤል የመረዳጃ ዕድር የተቋቋመው እንደ ሌሎች ዕድሮች የሞት አደጋ በደረሰ ጊዜ ለመረዳዳት ቢሆንም ዋነኛ ምክንያቱ የፕሮቴስታንት ሃይማኖትን ለማስፋፋት እንደ አንድ ዘዴ ታስቦ ነው።²¹

አንድ ሰው ወደ አማኑኤል ዕድር ለመግባት ከፈለገ ሁለት ግዴታዎችን ማሟላት አለበት። አንደኛው የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታይ መሆኑን የሚያረጋግጥ የጽሁፍ ማስረጃ፣ ሁለተኛው የቅድሚያ ክፍያ ሰነድ መቶ ብር መክፈል ናቸው። በእርግጥ ብዙዎቹ መተዳደሪያ ደንቦች ከቀደሙት የሙስሊም/አርቶዶክስ ዕድሮች ጋር ከሞላ ጎደል ተመሳሳይ ነው። አንዱና መሰረታዊ ልዩነት የሃይማኖቱ ተከታይ ነኝ ማለት ብቻ በቂ አይደለም። ...የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታይ መሆንን የሚያረጋግጥ ደብዳቤ ማቅረብ ግዴታ መሆኑ ነው። ይህም በመተዳደሪያ ደንቡ ተካትቷል (የአማኑኤል ዕድር 2002፣ ያለ ገፅ)። በፕሮቴስታንት ጥቅል ስም ከሚጠሩት የአማኑኤል ዕድር መሥራቾች እና አባላቱ እስከ 1992 ዓ.ም “ሙሉውንጌል” ብቻ ነበሩ። በኋላ ግን የአምስት²² ቅርንጫፍ የዕምነቱ ተከታዮች የዕድሮቹ አባል ሆነዋል።

ሌላው ከፕሮቴስታንት ሃይማኖት መገለል ጋር አብሮ መታየት ያለበት ጠቃሚ ጉዳይ ከ1990ዎቹ ወዲህ ሃይማኖትን መነሻ በማድረግ የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ለብቻቸው ዕድር የመመስረት አዝማሚያ ተከስቶ መክሸፍ ይሆናል። ይህም፣ ምንም እንኳን ጉልህ ባይሆንም፣ ጥቂት የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች በፈቃዳቸው ከኢ.አ.ተ.ቤ ምእመናን ጋር ከነበራቸው የነባር የዕድር አባልነት በተጨማሪ የእስልምና ሃይማኖት ተከታይነትን እንደሞና መስፈርት አድርገው “ከክርስቲያኑ ጋር ዕድርም ሆነ ማህበራዊ ግንኙነት ሊኖረን አይገባም” የሚል አቋም በመያዝ የመሠረቱትን ዕድር ነው። የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ብቻ የያዘው ጥቂት የሃይማኖቱ ተከታዮች የገነቡት ዕድር ነው። መረጃዎች እንደሚያመለክቱት ይህን አቋም በያዙ የዕድር አባላት ምክንያትም ነባር ዕድሮች የተበተኑባቸው አሉ። አቶ ጀማል ዋቤ እንዲህ ሲሉ ይገልጻሉ።

እኔ የነበርኩበትና ተወልጄ ያደኩበት ቀበሌ እስላሙም ክርስቲያኑም የሚገቡት ከአንድ ዕድር ነበር። በኋላ በ1995ዓ.ም አካባቢ ሽሪያ ከልክሷል 'ብለው ጥቂት ሙስሊሞች ከዕድሩ ሲወጡ የቀሩት የእስልምናና የክርስትና ሃይማኖት

²⁰ መረጃ ሰጭ፡- አበበኃ/ሰላሴ፣ እድሜ 52፣ የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታይ፣ በመንግሥት ስራ የሚተዳደሩ የአማኑኤል ዕድር መስራቾች ገንዘብ ያዥ እንዲሁም የሙሉ ወንጌል ቁጥር አንድ ቤተ-ክርስቲያን የህጻናት የሰንበት ት/ቤት አስተባባሪ።

²¹ የመረጃ ምንጭ፡- መጋቤ ብሩክ አለሙ እድሜ 46፣ የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታይ፣ የሌሙና ቢልቢሎ ሙሉ ወንጌል ቁጥር አንድ ቤተ-ክርስቲያን፣ እንዲሁም የወረዳው የፕሮቴስታንት ሃይማኖት አስተዳዳሪ (ቃለ-መጠይቅ ሰኔ 19/2007)።

²² አንደኛው መሠረተ ክርስቶስ ሲሆን በወረዳ ውስጥ ያለው ተከታይ ብዛት ከ30 እስከ 50 ይሆናል። ሁለተኛው መካከ እያሱስ ሲሆን የተከታዮች ብዛት 150 ነው። ሶስተኛው ቃለ-ህይወት ሲሆን የተከታዮች ብዛት 100 ነው። አራተኛው ህይወት ብርሃን የተከታዮች ብዛት 20 ሲሆን አምስተኛው ሙሉ ወንጌል ሲሆን ከ3000 ሺህ በላይ ቁጥር ያለውና በሌሙና ቢልቢሎ ወረዳ በፕሮቴስታንት ጥቅል ስም ከሚታወቁት ትልቁን ቁጥር ይይዛል (ቃለ-መጠይቅ፣ መጋቤ ብሩክ አለሙ የአርሲ ቀጠና የፕሮቴስታንት ሃይማኖት አስተባባሪ፣ ሰኔ 18 2007)።

ተከታዮች ዕድሩን በተኩት። እነዚህ የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ክርስቲያኑ ሰርግ ደግሶ ሲጠራቸው አይሄዱም፤ እነሱም አይጠሯቸው።...በማንኛውም ማህበራዊ ሕይወት ውስጥ ከክርስቲያኖች ጋር መገናኘት አቆሙ። በእስልምና አስተምህሮ ሰበብ ሁሉም የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ባይሆኑም ጥቂቶቹ የነበረንን መተሳሰብ መሸርሸር ጀምረው ነበር። ሆኖም ይህ ልዩነት ከማህበረሰቡ አኗኗርም ሆነ ፍላጎት አብሮ ስለማይሄድና የእስልምና ሃይማኖት አስተምህሮ ከክርስቲያኖች ጋር የማህበራዊ ኑሮን አይፈቅድም የሚል ትእዛዝ ስለሌለ ብዙም አልዘለቀም። የተጀመረው ልዩነት ከሸፈ።²³

የእስልምናና የክርስትና ሃይማኖት ተከታዮች ወደ ቀድሞ አብሮነታቸው እንዲመለሱ በአካባቢው ማህበረሰብ ተቀባይነት ያላቸው የሀገርሽማግሌዎች ትልቅ ሚና ተጫውተዋል።

4. መደምደሚያ

መቻቻል በሂደት የሚገባ ተግባራዊ እሴት ነው። በመሆኑም ከላይ የተገለጹት ችግሮች ተከስተው ከቆዩ በሁዋላ የተለያዩ ሃይማኖቶች ተከታዮች ከልምድ በመማር በአንድ ላይ ሆነው የአንድነት ዕድሮችን በማቀቁም እርምጃ ማድረጋቸውን የመስክ መረጃዎች ያረጋግጣሉ። በመሆኑም ሃይማኖትን መሠረት ያደረጉ የዕድር የአባልነት መስፈርቶች እየተለወጡ በፕሮቴስታንትና በእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች፣ በፕሮቴስታንትና በኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታዮች መካከል የነበረው አለመግባባት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየረገበ መጥቶ የአንድነት ዕድሮች እየተቋቋሙ ይገኛሉ። በተለይም ከ2003 ዓ.ም ወዲህተቀራርበው በመነጋገር የሃይማኖት ልዩነቶቻቸውን አክብረው በዕድር ተሰባስበው ለመረዳዳት ችለዋል።

ለአንድነታቸው ማሳያ የሚሆን ከ300 በላይ አባላትን የያዘ ሃይማኖት አልባ” ዕድር በሚል መጠሪያ በ2003 ዓ.ም ተቋቋሟል። እድሩም እስካሁን ካየነው ትልቁ ዕድር ከሚባለው ያለው ልዩነት የእድሩ አባል ለመሆን ግለሰቡ የቅድሚያ ክፍያ ከመክፈል ውጭ ሃይማኖቱ ባለመጠየቁ ነው። ከሰፈር ዕድርም ጥቂቶቹ ሃይማኖት የሚጠይቀውን መስፈርት በማሻሻል ላይ ይገኛሉ።

በበቆጂ ከተማ አስተዳደርዕድር አንድ ዋነኛ የመቻቻል ባሕርያት የሚገለጸበት የማህበራዊ ግንኙነት ተቁዋም መሆኑን፣ በተለይም ደግሞ በእስልምና እና በኢ.አ.ተ.ቤ ሃይማኖት ተከታይ ማህበረሰቦች መካከል በአብሮ መኖር ሂደት የተገነባው የመቻቻል ባህል የላቀና ልዩ ባሕርይ፣ ያለው መሆኑን አይተናል። ዕድሮችም በተለያዩ ቅርፆች፣ በጾታ፣ በመኖሪያ መንደር፣ የተደራጁ፣ ነገር ግን፣ ተመሳሳይ ሕገ-ደንበኞች ያሉዋቸው፣ ዓላማቸውም በሃይማኖት ልዩነት ላይ ያልተመሠረተ በሀዘን በደስታ መረዳዳት፣ መተጋገዝ፣ መሆኑን ተገንዝበናል። መቻቻል እንዳለ ሁሉ አለመቻቻልም፣ በተለይም በተለያዩ ምክንያቶች ከፕሮቴስታንት ሃይማኖት ተከታዮች ጋር በተያያዘ የተከሰተባቸው ሁኔታዎች እንደነበሩና ከጊዜ በሁዋላ ማህበረሰቡ ከልምድ በመማር የመቻቻል መንገዶችን በመከተል ከልዩነት ወደ አንድነት ዕድሮች በመሰባሰብ የአብሮ መኖርን

²³ መረጃ ሰጭ፡- አቶ ጀማል ዋቤ፣ እድሜ 48፣ የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ፣ የዳዋ ቡርሳ ቀበሌ ሊቀመንበር የነበረ (ቃለ-መጠይቅ ጥር 16 2007)።

የወል ጥቅሞች እየተካፈለ መሆኑን ጭምር ያሳያል። ላለመቻቻሉ የሃይማኖቱ ልዩነት ሳይሆን በአካባቢው ሃይማኖቱ አለመታወቅ ወይም መጤ መሆን ነው። ስለዚህ መቻቻል አብሮ በመኖርና በመላመድ የሚገነባ ባህላዊ እሴት እንደሆነ የሚያስገነዝብ ነው።

በመቻቻል ላይ የተመሰረቱ ባህላዊ እሴቶች ለሀገር እድገት፣ ለልማት የሚበጁ ጠቃሚ መረጃዎች ናቸው። ለባህላዊ እውቀቶች ትኩረት ሰጥቶ የሚነደፍና ያለውን ተጨባጭ እውቀት አዋድዶ የያዘ ጥናት ጥናቱ ከሚሰራበት ሙያ በተጨማሪ ለተለያዩ የእውቀት መስኮች ግብአት በመሆን ያገለግላል። ስለዚህ በዚህ ጥናት መነሻነት የሚከተሉትን የይሁንታ ሀሳብ እንደሚከተለው ቀርቦታል።

- በሀገር ደረጃ ሃይማኖታዊ መቻቻልን የሚያሳዩ የወል እሴቶች ቢጠኑ፤
- የዕድር መተዳደሪያ ደንቦች በተለይም የስልጣን ሽግግሩ ወደ ስልጣን የሚመጡ ግለሰቦች መስፈርትና ግዴታ ተለይቶ ቢጠና ሀገር በቀል የዲሞክራሲ እሳቤዎች ለማወቅ ያግዛሉ፤
- ዕድር ለዕድርተኛው ከሚሰጠው ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታ ባሻገር ስነልቦናዊ ጠቀሜታው ቢጠና፤
- በባህላዊው መንገድ የተቋቋመው ዕድር እና ዘመናዊው የኢንፎርሜሽን እሳቤ በንጽጽር ቢጠና።

References

- የበቆጂ ከተማ አመሰራረት፡፡1999፡፡በቆጂ ከተማ ማዘጋጃ ቤት፡፡ ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- የበቆጂ ከተማ ሁለተኛ ሸንጎ፡፡1988፡፡ “የመተዳደሪያ ውስጠ ደንብ፡፡” ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- የበቆጂ ከተማ ምስራቃዊ ሰስተኛ ሸንጎ፡፡ 1996፡፡ “የመተዳደሪያ ውስጠ ደንብ፡፡” ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- የበቆጂ ከተማ ስድስተኛ ሸንጎ፡፡ 2001፡፡ “መተዳደሪያ ደንብ፡፡” ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- የበቆጂ ከተማ አስረ-ሀንደኛ ሸንጎ፡፡ “መተዳደሪያ ደንብ”፤ 1996፡፡ ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- የበቆጂ ከተማ አንደኛ ሸንጎ፡፡ 2003፡፡ “መተዳደሪያ ደንብ፡፡” ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- የአማኑኤል ዕድር፡፡ 2002፡፡ “መተዳደሪያ ደንብ፡፡” ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- የኪዳነምህረት የሴቶች ባልትና፡፡ 1989፡፡ “መተዳደሪያ ደንብ፡፡” ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- የገብርኤል የሴቶች ባልትና፡፡1998፡፡ “መተዳደሪያ ደንብ፡፡” ያልታተመ ጥራዝ፡፡
- ፍሬሕይወት ባዩ፡፡ 2000፡፡ “የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ሃይማኖትን ምናልባት ሃይማኖታዊና ፎክሎራዊ ገጽታ፡፡” ለኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ሥነጽሁፍ ትምህርት ክፍል ለ ኤም ኤ. ዲግሪ ማግኛ፤ በኢትዮጵያ ሥነጽሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፡፡
- Alemayehu Seifu. 1968. *Iddir in Addis Ababa: A sociological study*, Ethiopia observer.
- Alula, Pankhurst (ed). 2003. *Iddir participation and Development, Proceedings of the Ethiopians national Conference*.
- Dejene, Ardo. 2010. An Informal Insurance Arrangement in Ethiopia; Saving and development No. 1, xxxIV.
- Newman, Jay. 1978. *The Idea of Religious Tolerance*, Journal of American Philosophical Quarterly, Vol. 15, No. 3, pp 87-195,.
- Reat, Ross. 1983. *Insiders and Outsiders in the study of Religious Tradition*, Journal of the American Academy of Religion, vol. 51, No, 3 pp. 459-476.
- Shiferaw, Tesfaye. 2002. *The role of civil society Organizations in poverty alleviation, sustainable development and change: The case of Iddirs in Akaki, Nazreth and Addis Abeba*; A thesis submitted to the school of graduates of addis Abeba University in partial fulfillment of the requirement for the degree of the Masters in social Antropology.
- Tomas, Leonard. 2013. Ethiopian Iddirs Mechanisms: The Case study in Pastorial Communities in Kembata & Wolita; for inter aided agricultural projects of support to family farming.